Akademie výtvarných umění v Praze

Studijní program Výtvarná umění

Ateliér grafiky I / škola Dalibora Smutného

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Prízemie

The ground floor

Vypracoval/a: Adam Líška

Vedoucí diplomové práce: prof. akad. mal. Dalibor Smutný

Oponent/ka diplomové práce: prof. akad. soch. Vladimír Kordoš

Akademický rok 2020/2021

Prízemie

Každý pobyt v ňom tvoril dlhý časový úsek, vznikla naň väzba.

Názov "prízemie", je obrazom mojej nenaplnenej túžby po bývaní na vyššom poschodí. Toto uvedomenie ma sprevádza takmer po celý život. Či už s rodinou, s niekým, alebo sám, žil som na prízemí. Tento fakt dopĺňa určitú skleslosť, ktorú pociťujem, prijímam ju, je mojou súčasťou a pracujem s ňou - keďže aj skleslá nálada je súčasťou spomínaného toku myšlienok, ktorý je možné premietnuť cez realitu, ktorú prekresľujem. Prízemie je ťaživé ako myšlienky, ktoré potrebujem uvoľniť, až rozpustiť. Je to problém, s ktorým potrebujem sústavne pracovať a riešiť ho, dochádzam tak k oslobodeniu, ktoré by som bez týchto faktorov, ktoré pociťujem ako negatívne, nenašiel. Vzniká tak doplnenie, určitá harmónia, ktorú sa snažím preniesť do obrazu. Prízemie tvorí myšlienku, ktorou sa zaoberám už dlhšiu dobu, je to premietanie pocitov cez miesto, v ktorom trávim čas, žijem v ňom. Keďže ide o vizualizáciu môjho vnímania a s tým aj podnetov, ktoré ma sprevádzajú, snažím sa jej čitateľnosť znázorniť cez reálny priestor a predmety v ňom. Na rozjímanie a voľný tok myšlienok uprednostňujem samotu, prítomnosť figúry v mojich prácach je preto sekundárna.

Prvé kroky v postupe a dúfanie v rozuzlenie

Pri niektorých prácach som formát spracovaný ručne, prevažne ceruzkou, nasnímal a upravil v počítači. Tým sa individualita základných prvkov - ťahy ceruzkou pretvorili na drobné pixely napojené na seba, čím vznikla akási sieť pixelov. Spravil som si výtlačky, ktoré som poskladal do jedného formátu a ten som pomocou alchymáže preniesol pôsobením chemického rozpúšťadlá na nový, čistý papier. Toto prenesenie zanechalo v pretlačení množstvo prázdnych miest, ale aj pretmavených zhlukov, ktoré si vyžadovali opätovný zásah napríklad ceruzkou a štetcom. Zámerom bolo zliať jednotlivé diely a mapy tak, aby sa dopĺňali - fungovali v prepojení harmonicky. Tento opätovný vstup, ktorý sa deje aj pri dokresľovaní prvotnej, rozpracovanej kresby, ma nabáda k prehodnocovaniu každého svojho kroku pri práci. Pretlačenie kresby cez alchymáž mi priniesol nový problém - môj zdanlivý prehľad nad prácou je sústavne narúšaný chybami, ktoré sa snažím opraviť. Uvedomil som si transparentnosť celého postupu, ktorá je sústavne prítomná aj v životných postupoch a rozhodnutiach. Skúmaním týchto jednotlivých ťahov a krokov, pripomínam si tým zároveň pochody myšlienok, ktoré som pri prvotných skúsenostiach mohol prehliadnuť. Istú rolu tam zohráva náhoda a spontánnosť, nesúvislé prílivy podvedomia, cez čo tiež možno dôjsť k porozumeniu a čitateľnému výsledku. Značne mi tam imponuje nepredvídateľnosť výsledku, napriek systematickému postupu.

Asociácie

Z autorov, ktorí ma inšpirujú, by som vybral ľudí, ktorých diela spadajú pod niekoľko období a žánrov. Vnímam ich ako vzory, ku ktorým vzhliadam. Spomenul by som Lyonela Feiningera, ktorého obrazy sa mi zhmotnili do pohybu vo formáte, vďaka citlivému a dôslednému kombinovaniu transparentných svetlých a tmavých odtieňov zapadajúcich do seba. Pre sympatie k spolupráci rozdielnych odtieňových škál mi imponuje aj fotografia, najmä čiernobiela. Ale z autorov, ktorí pri tvorbe s fotografiou pracovali, ma zaujal aj Ladislav Novák, spisovateľ a výtvarník, ktorý zhotovoval jemne farebné koláže prostredníctvom alchymáže. Jeho koláž vytvárala celistvý obraz, a to aj keď predmety a časti v jednotnej, harmonickej

kompozícii boli zobrazené v rozličných zorných uhloch. V spojení s citlivou a osobitou manipuláciou v riešení kompozície by som spomenul fotografku Emilu Medkovú, ktorá svoje fotografie realizovala prostredníctvom tvorivého dialógu medzi ňou a jej manželom, maliarom Mikulášom Medkom. Zakomponovanie jeho prítomnosti do fotografií boli zhotovené v cykle fotografií s názvom Stínohry. Vyjadrenie vnútorných pocitov a myšlienok ma zaujíma aj cez predmety denného používania, zachytených v priestore, samostatne, alebo v zátiší počas trávenia dňa vytvorenom. V tomto duchu by som do výberu svojich sympatií uviedol fotografa Jana Svodobu, kde mi učarovala čistota v svetlých odtieňoch šedých priestorov, vnímal som chlad, ale podobný fáze napitiu sa studenej vody, keď telo kvôli smädu túži len po občerstvení. Táto autenticita mi imponuje aj pri dvoch maliaroch, ktorých tvorba ma motivuje po celé štúdium a v spomienkach v rámci inšpirácie sa k nim vraciam až sústavne. Sú to Antonio López García, španielsky maliar a sochár, u ktorého ma zaujali jeho surové priestory, ktoré častokrát vytváral v izbách svojho domu, pôsobiacich ako fragmenty z jeho bežnej aktivity počas dňa. S ním sa mi prepája, ako jeho spriaznená duša, hoci sa zrejme osobne nepoznali, maliar amerického regionalizmu, Andrew Wyeth, u ktorého surovosť v obrazoch je tiež prítomná, pôsobí na mňa, ale v ovzduší akoby poetickej melanchólie, so značnou dávkou chladu a prevzdušnenia - ak ide aj o obraz ktorý tvorí interiér, cítim voľnosť nadýchnutia sa, ako na priestrannej plání trávnatej lúky. Určite je to aj prostredím, v ktorom sa nachádzajú, to ovplyvňuje aj vnímanie samotného žitia. Ak by som sa zamyslel nad charakteristickými znakmi súčasného umenia v hraniciach môjho vnímania, opísal by som to v spojení ďalších sympatií k výberu niektorých z predstaviteľov súčasnosti. Osobitá dynamika v obrazoch Gerharda Richtera mi vyobrazila prestupný čas, krátky časový úsek, pripomínajúci mi prechod za hranicu. K technickému prevedeniu mi imponovala aj jeho myšlienka o abstrakcii, kedy povedal, že vďaka abstraktnému maliarstvu sme si vytvorili priechodnejšiu možnosť priblížiť sa k neviditeľnému a nepochopenému, toto zamyslenie určite ovplyvnilo aj proces vnímania skutočnosti pri spracovávaní toho čo človek vidí priamo, pri premietaní reality. Z celého tohto výberu by som vyznačil spoločný charakteristický znak, ktorý tvorí dôležitú zložku v procese tvorby vybraných umelcov. Je to vnútorná, osobná skúsenosť reality, prenášaná pri realizácii formou podvedomou, či pocitmi usmerňovanou. V svojich krokoch to pociťujem ako postup, ktorý je pre mňa terapiou, v ktorom môže nájsť určitú oporu aj pozorovateľ. A to možno vytvorením, znázornením, niekedy hoci len naznačením pocitu, ktorý u druhého človeka tiež funguje, napríklad v tom, že nadviazal na skúsenosť, ktorá je súčasťou jeho vlastného života, alebo atmosféru, ktorá sa vznáša v jeho vnímaní.

V knihe Filozofie fotografie od Viléma Flussera, v časti kde sa písalo o fotografickom univerze, sa mi načrtlo zhodnotenie ohľadom môjho hromadenia kresebných záznamov, vzniklo určite množstvo formátov aj takých, na ktoré nahliadam ako na nepatrné, až nadbytočné stopy. Tak ako fotografické univerzum tvoria z väčšej časti nadbytočné snímky, najmä pre cenovo dostupné možnosti fotografovania, ktoré využíva široká vrstva verejnosti, tak podobne vnímam nadbytok bez hlbšieho obsahu aj u seba, najmä ak ku kresleniu pristupujem ako k automatickému vypĺňaniu plochy papiera. Došlo k zamysleniu, čo pre mňa znamená vnímanie formou kresby, aj pokiaľ išlo o pre mňa bezpointovú spleť čiar. Tú som mal vo zvyku brať ako dotváranie celku, ktorý skrátka uzavretý nie je a ani v budúcnosti nebude, no dá sa na nej vybudovať základ pre výstavbu niečoho, o čom momentálne nemám jasnú predstavu, prípadne dôjsť k novému námetu, keďže aj v nečitateľných zhlukoch sa dá niečo nájsť. Došlo ale k vystríhaniu, že pri takomto hromadení v rytme spontánnosti, môže vzniknúť problém v obmedzení zorného poľa, a to

pre nesústredený pohľad navôkol v následnom neprítomnom zakresľovaní cez šrafovanie. Tento sklon k automatizácii preto redukujem, a to vo výbere v prezentácii, tak ak v hľadaní zmyslu toho čo robím, keďže v množstve môžem prehliadnuť niečo, čoho sa snažím docieliť, istú dôležitú zložku. Nadväzujúci prístup k tomu, na čo sa zrovna zameriavam, som našiel v jazyku nových médií Leva Manowicha, v časti kde sa písalo o interakcii. Tú tvorí proces, kde prebieha komunikácia medzi užívateľom a objektom. Táto komunikácia umožňuje užívateľovi narábať s objektom podľa jeho vôle, s možnosťou docielenia plánu, ktorý s ním má.

Objekt ako fyzické médium

Pri komponovani diania vo formáte hľadám záchytné body, ktorými sú poväčšinou predmety v priestore, dochádza ku komunikácii, aj keď s nimi nemôžem fyzicky interagovať. Chvíle kedy mi to padne vhod, sa dostavia v obdobných pocitoch nekomfortu, kedy je nemožné rozpustiť ich vodou, jedlom, alebo spánkom. Vtedy môže pomôcť sústredenie sa na jednu nerozptylujúcu vec a postupne tým vytesniť vonkajšie podnety, ktoré sú v danej chvíli pociťované ako rezonujúce. Sústredenie sa na objekt vo svojom zornom poli, zároveň dopomôže k roztriedeniu chaotickych myšlienok. Toto sústredenie môže pri kresbe účinkovať ako uvoľnenie, dochádza k ventilácii. Objekty si vyberám buďto náhodne od oka, ale aj cielene, a to s uvedomením, že v procese získava cielený záber každý objekt. Stane sa ním aj bod na stene, pritom pôvodne ma zaujímalo okno vsadené pri jej rohu, taktiež zameranie sa na osvetlenie v kontakte s meniacim sa tieňom počas dňa a noci, kedy sa do dejiska vkráda aj prebiehajúci čas. V prácach, kde má týmto pádom každý objekt, každá časť svoje miesto, snažím sa vyznačiť akoby hlavného figuranta, ktorý spočiatku ani nemusel vystupovať ako ten dominujúci. Predstavil by som najprv ale tých, s ktorými som prišiel do kontaktu už na začiatku, tí spadali zväčša pod ten cielený výber. Vzniklo niekoľko kresieb dverí, umiestnených v centrálnej časti formátu. K tomuto umiestneniu ma zakaždým zvádzala pravouhlosť papiera, a to či už som sa na ne pozeral spredu, alebo zo šikmej strany. Okraje papiera zároveň pri kresbe dverí uzatvárali hranice výslednej podoby, ktorá sa mi v predstave počas realizácie zobrazovala. V prípade kresby dverí, všetko čo sa nachádza medzi nimi a hranicami, vnímam ako kulisy ovplyvnené atmosférou, pôsobiacej z toho zásadného objektu - dverí, na ktorých ma okrem vizuálnej stránky zaujíma jednoduchý prechod inde. Môj osobný vzťah k nim by som popísal ako možnosť prestupnej sekundy, ktorú ako človek, ktorý inklinuje k jednote miesta, vnímam ako preorientovanie sa. Ďalším, pre mňa výrazným objektom záujmu sú umývadlá. V reálnom priestore, väčšinou doma, kde sa na ne sústredím intenzívnejšie, predstavujú oázu v sterilnom prostredí, kde je možné rozpustenie nepríjemného aj vtedy, pokiaľ je ich miesto zanesené ako myseľ, ktorá potrebuje spriezračniť. Túto pocitovú náplň som sa snažil preniesť aj do maľby menšieho formátu, ktorý som pomocou spomínanej alchymáže premietol ďalej. V prípade umývadiel sa mi táto technika prepájala v kontakte až splívajúcom, a to práve pre pôsobenie, ktoré súvisí s rozpúšťaním. Predstavil som si vzťah, aj vo formátoch som preto chcel, aby figurovali dve umývadlá pospolu. Ako som spomínal pri dverách, občas vznikajú opakované pohľady, akoby série toho istého objektu. Robím to buď z dôvodu, že si chcem určitý moment zopakovať, alebo - ak o ňom zmýšľam ako o námete na novú prácu - tak je dôvodom odlišnosť medzi jednotlivými pohľadmi. Takto som kreslil aj stoličku, ktorú vnímam možno až ako základný bod (alebo základnú jednotku), ten mi aj v cudzej miestnosti padne do zreteľu ako prvý, je skôr možné, že zo zvyku. Pripomína mi polohu tela, taktiež prítomnosť človeka, možno aj nedávnu. Táto pociťovaná prítomnosť druhej osoby so stoličkou je

podvedomého charakteru a v docielení sústredenia sa na samostatný objekt som ju spočiatku vnímal ako rozptylujúcu. ale raz vzniklo nadväzujúce prepojenie. Niekedy, keď ma vonkajšie podnety nerušia, mám vo zvyku pustiť si niečo do pozadia, kľudne aj film. Vtedy ho vnímam ako podmaz, občas nesústredene, no niekedy so zaostrením a s vedomým, že ten film môže mať určitý dosah na proces vznikajúcej práce. Pri jednej prebiehajúcej kresbe som mal pustený Orbis Pictus, film od Martina Šulíka. Dej obsahoval viacero momentov, pri ktorých som zbystril sluch tak, až som sa na nejaký čas venoval aj jeho sledovaniu. Jedna zo scén vo mne vyvolala napätie. Pramenilo z predstavy momentálnych pocitov hlavnej postavy, ktorá zrovna sedela na stoličke. Tento stav, o ktorom som sa domnieval, že postava prežívala, ucítil som ako svoj vlastný. Boli to prázdne myšlienky, nekonkrétne a voľne prúdiace, ale napäté - popri situácii ktorá okolo nej vzniká, v jej prípade prebiehajúci čas z natáčania aktuálnej scény. Tento moment som si zaznamenal, spravil si screenshot, ktorý som sa krátko na to rozhodol prekresliť. Pri tejto vznikajúcej kresbe som ucítil potvrdenie napätia v kľudnej polohe (v tomto prípade sedenie na stoličke) - prítomná bola potreba jeho uvoľnenia, až rozpustenia, ako pri zhustených myšlienkach, pre ktoré hľadám objekt pôsobiaci ako fyzické médium.

Tým, že nosnú rolu hrajú v mojom spracovávaní pocity - čím aj v priebehu realizovania sa vo formáte, inklinoval som kedysi ku konkretizácii svojich predstáv. Upriamenie sa na realitu som úplne popieral, vlastne sa nad ňou ani nezamýšľal, nehľadal v nej žiadne riešenie. V zamyslení sa nad tvorbou ako nad voľnou, som ale mnohokrát uviazol na prázdnej ploche, v rámci voľnej tvorby som mnohokrát nenachádzal námet. Vadilo mi to, spomínam na to ako na obdobie bez možnosti uvažovania. Ak som si zapamätal sen, ktorý na mňa zapôsobil obohacujúco, mal som dojem, že konečne premýšľam, a to aj s pocitom, že sa v tom viem pohybovať. Nepostrehol som, že bližšie mi je práve to upriamenie sa na skutočnosť, toho čo vidím v bdelosti. Ak mnou totiž zrovna neprechádzajú momenty a spomienky zo zážitku, tak sú moje myšlienky všedné. V skutočnosti sa v nich neudialo snaď nič vymykajúce sa realite. Pokiaľ mám hovoriť o snívaní, tak len ako o tej spomienke na sen, ktorý sa mi neskôr počas spracovávania v bdení opäť pretransformuje do všednosti. Neuvedomoval som si, že nie som typ človeka, u ktorého autenticita funguje aj v zobrazení sna. Po tomto zistení som sa v premietaní, v kreslení, začal venovať všedným veciam - spadá to pod isté zmierenie, v zmysle prijatia skutočnosti a riešení postupov v nej, keďže len v nej som za svoje kroky zodpovedný. Tento postreh, ktorý veľmi pomohol nie len môjmu fungovaniu po vnútornej stránke, ale mám dojem že aj z hľadiska výtvarnej realizácie, nevznikol sám od seba. Vďačím za to nasmerovaniu počas štúdií, kde sa mi zároveň potvrdila väzba ku kresbe. Aj keď sa mi z nej odvíjajú možnosti a sympatie k ďalším technikám, tak kresba, ku ktorej mám od detstva ten najbližší vzťah, chcem aby vo mne ostala ako ten hlavný vyjadrovací prostriedok.